

Ailede Eğitim Sorunları:

Küçük Çocuklarda Temizlik ve Kuruluk Aışkanlığı

Cavit BİNBAŞIOĞLU

◆ Önemi:

Küçük çocuklarda temizlik ve kuruluk alışkanlığının kazandırılması, eğitimde önemli sorunlardan biridir. Bunun önemi, çocuğa "kişilik" kazandırmanın bir parçası olmasından ileri gelmektedir. Bu yolla çocuk, ilk kez, eğitimin hemen her yönü için çok gerekli olan, "iradi" bir etkinlikte bulunmayı öğrenir.

◆ Ne Zaman Başlar?

Çocuğun "temizlik ve kuruluk alışkanlığı" kazanmaya başlaması, ilk altı aydan sonradır. Çünkü, bu zamana kadar, çocukta bunlar için gerekli olan fizyolojik "olgunlaşma" ya da "olgunluk", henüz yeter bir düzeyde değildir. Bu zamana kadar, çocuğun dışkılamayı sağlayan kasları, henüz çocuk tarafından denetim altına alınacak şekilde gelişemez.

Çocuğun temizlik ve kuruluk alışkanlığı kazanması, bedenine egemen olmasının önemli belirtilerinden biridir. Bu yolla çocuk, içten gelen bir basınca karşı, bağımsız olarak, ilk kez "iradi bir tepki" yapmayı öğrenir.

◆ Neler Yapılabilir?

Bu konuda ilk yapılacak iş çocuk altı aylık olduktan sonra, onu düzenli aralıklarla lüzümlüğe oturtmaktır. Altı aylıktan önce yapılacak alıştırmalar, başarısızlıkla sonuçlanacağı gibi, çiş tutmaktaki rahatsız edici durum dolayısıyla, olumsuz şartlanmalara da yol açabilir.

Normal olarak, en fazla iki yaşındaki bir çocuk, küçük aptestini haber verebilir ve geceleri altını ıslatmamayı öğrenebilir.

Bunun için çocuk bir yaşını geçtikten sonra, onu, bir iki saatte bir lüzümlüğe oturtmak gerekir. Geceleri de bu, üç dört saatte bir yapılabilir. Bu arada akşamları da çocuğa fazla sulu şeyler yedirmemek gerekir. Gece uykusunda iken çocuğu iyice uyandırdıktan sonra çiş tutmak gerekir. Sabahleyin uyandıktan sonra çiş tutmak, götürmek bir alışkanlık haline getirilmelidir. (Enç, Mitat; Ruh Sağlığı Bilgisi, 1974, s.261).

◆ Kuruluk Aışkanlığı ve İradî Hareket

Çocuğun kuruluk alışkanlığı kazanması, eğitimde kişiliğin oluşumu için çok gereklidir. Bu suretle çocuk, ilk kez iradi bir harekette bulunma alışkanlığı ile ilgili başarıları kazanır. Bu sırada çocuk belli bir süre "kendini tutma'yı" öğrenir. Ayrıca, temiz kalmanın da rahatlığını duyar; bez kullanmanın verdiği sıkıntılardan kurtulur.

Çocuğa temizliğe alıştırmak gerekir; fakat, bunda da aşırılığa gidilmemelidir. Aşırılığa gidildiği zaman, çocuk, bazı durumlarda bundan yararlanmaya çalışır! Örneğin, çocuk, "kirli" olduğu zaman, bizim kendisine kızdığımızı görürse, bize karşı olumsuz bir tepki yapmak istediği zaman, "kirli" kalmayı tercih eder. Zamanla, bunu, kendisine bir alışkanlık haline getirir. Bundan sakınmak gerekir.

◆ Temizlik ve Kuruluk Aışkanlığı Kazandıktan Sonra Geriye Dönüşler

Çocuğun bu alışkanlığı kazanması kolay değildir; oldukça uzun bir zaman alır. Asıl gelişme ise, çocuk konuşmaya başladıktan sonra görür. 12-15 aylık olduktan sonra çocuk, bezden kurtulabilir. 2-3 yaş arasında ise, çocuk, temizlik ve kuruluk alışkanlığı kazanır. Daha önce kurtulması mümkündür. Fakat, bunda fazla ısrarlı olmamalıdır. Bu konuda baskı yapmak, kişilik gelişmesine olumsuz etki yapabilir.

Çocuk, bu alışkanlığı kazandıktan sonra da, arada sırada altını ıslatabilir. Bundan korkmamalıdır. Fakat, bunun sürekli olması, bir "geriye dönüş" ifadesidir. Sakıncalı olan budur. Bu sırada çocuk, bebeksi bir tutum ve davranış da gösterebilir. Bu, ailede ilgi azalmasının bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Oyun esnasında, çocuğun oyuna kendini kaptırması sonucu da olabilir. Kimi zaman da, bunun tersi bir durumla karşılaşılır. Çocuk kabız olur. Bunun nedeni, altını ıslatan çocuğa karşı anne ve babanın sert tutumudur. Bu durumda, çocuk, psikolojik baskı sonucu, kabızlık belirtileri gösterebilir. (Dr. Salk, Çocuğun Duygusal Sorunları, 1974, s.67).

◆ Bu Sırada Rastlanan Bazı Olumsuzluklar ve Nedenleri

Temizlik ve kuruluk alışkanlığı kazanırken çocukta görülen olumsuz davranışların nedeni, genellikle, anne ve babasından kaynaklanan sevgi ve sevecenlik (şefkat) yoksunluğudur; yahut çocuğun böyle yorumlamasıdır. Altını ıslattığı zaman anne ve babanın gösterdiği tepkiyi çocuk, "yanlış" anlar ve "yanlış" yorumlar. Bu, genellikle şöyle olur: "Çocuk "temiz" halde iken gösterilen sevgi ile "kirli" iken gösterilen sevgi arasındaki farkı çocuk çabuk sezer. Bu sıradaki "sevgi"nin kalitesi ile "temizlik" arasında bir bağ kurar. Aslında, bu şartlı tepki yolu ile bir "öğrenme"dir. Çocuk, bunların hepsini bilinçli olarak yapabileceği gibi, bilinçsiz olarak da yapabilir.

Çocuğun temizlik ve kuruluk alışkanlığı kazanması, ailede normal karşılanmalı, bunu yaptığı zamanlarda aşırı bir ödüllendirme ya da sevinç heyecanı gösterilmemelidir.

Çocuğun helâya gitmesi ve orada çişini yapması, bir beceri öğrenmesi işidir. Bunun için, her beceri öğrenmesinde olduğu gibi, çocuğun, bunu öğrenmesinde, bir büyüğü görmesi ve onu taklit etmesine gereksinim vardır. Bu kimse, kız çocuklarda anne ya da abla; oğlan çocuklarda da baba ya da ağabey olabilir. Çocuk, bu uygulamayı gördükten sonra, zaman zaman da biraz geçmiş, yani çocuk iki yaşına yaklaşmışsa, bunu hemen öğrenecektir. (Dr. Salk, a.g.e., s.71).

Günlük yaşantılar da bunun doğruluğunu kanıtlamıştır.

3-4 yaşlarında, bununla ilgili olarak ya da olmayarak çocukta bazı olumsuz davranışlar da görülür. Bu, çocuğun "benlik" kazanması ile ilgili bir davranıştır. Benlik, "karakter" ve "kişilik" oluşmasına yardım eden bir kavram olduğundan, buna çok dikkat etmelidir. Bu zamanda çocuk, her şeye itiraz eder. "Yap!" denileni yapmaz, "yapma" denileni yapar. Bunu, bir huysuzluk ya da isyankârlık olarak görmemek gerekir. Kendini ortaya koyması ve benliğine kavuşması için, çocuğun böyle bir davranışta bulunmaya gereksinimi vardır. Bunun için, böyle bir davranış, psikologlarca "bağımsızlık" ya da "benlik" kazanmaya yönelik bir davranış olarak kabul edilir. Böyle bir durumda da, çocuğu zorlamadan, helâya gitme alışkanlığı kazandırılmalıdır. (Dr. Salk, a.g.e., s.63).

◆ Geceleri Altını Islatmaya Karşı Alınabilecek Önlemler:

Çocuğun gece yatakta iken iyice uyandırılıp çişinin yaptırılması, bir alışkanlık haline getirilmelidir. Bunun için zil sesiyle uyandırma yönteminden söz edenler varsa da, böyle yapay yollara gitmek doğru değildir. Doğal bir uyandırmanın daha iyi olduğu kanısı, daha çok kabul edilmektedir.

Geceleri yatağını ıslatan çocuklar da vardır. Bunun nedeni, fizyolojik, psikolojik ya da her ikisi birden olabilir. Bunun nedenleri iyice incelenmeli ve bundan sonra önlem alınmalıdır. Bu, tıbbî bir konudur ve genellikle, mesanedeki bir bozukluktan ya da duygusal nedenlerden ileri gelir.

Çocuk, kuruluk ve temizlik alışkanlığı kazandıktan sonra, geceleri altını ıslatabileceği düşüncesiyle muşamba ya da naylon koymak, uzmanlarca uygun bir davranış olarak görülmemektedir. Bu durumda çocuk, "nasıl olsa altında böyle bir şey olduğunu düşünerek", kendini kontrol etmek gereksinimi duymaz. Bu nedenle, bunun, kesinlikle yanlış olduğu ileri sürülüyor. (Dr. Salk; a.g.e., s.74)

Fizyolojik bozukluk söz konusu değilse, altını ıslatma işi, bir ilgi ve dikkat toplama mekanizması olarak kullanılıyor, olabilir. Bu durumda, çocuğun kardeşinin olup olmadığı, aileye yeni bir kardeşin gelip gelmediği araştırılmalıdır. Böyle bir durum varsa, bu, büyük bir olasılıkla, kardeş kıskançlığının bir sonucudur.

Yeni bir kardeşin doğmasıyla, kendisine karşı ailenin sevgisinin azaldığını bilinçsiz olarak düşünür. Çocuk, böyle bir yola gidebilir. Bu durumda, çocuğa kızılması ya da ceza ile bunun önlenmeye çalışılması doğru olmaz. (Enç, Mitat; a.g.e., s.261)

Çocukta temizlik ve kuruluk alışkanlığının en geç üç yaşında kazanılmış olması gerekir. Bu, bazılarında bir buçuk iki yaşına kadar inebilir. Üç yaşına kadar kazanılmamışsa, psikolojik tedavi yapmak için bir psikoloğa götürülmesi gerekir. Bu yapılmazsa, sorun, çocuğun ileri yaşlarına ve hatta gençlik yıllarına kadar sürebilir.

1956 yılında ülkemizde 80 köy, kasaba ve kent çevresinde tarafımızdan yapılan bir araştırmada 3-4 yaşlarına geldiği halde altını ıslatan çocuklara genellikle yapılan muamele tabloda gösterilmiştir.

Bütün önlemlerimize karşın, çocuk, yatağını ıslatmaya devam ederse, onu azarlamak ya da dövmek yoluna gidilmemelidir. Bu, sorunu çözmediği gibi, onun içinden çıkılmaz bir hal almasını sağlar. Bu durumda, çocuğun bu davranışı, olduğu gibi kabul edilmeli ve bunun bir hastalık olduğu şeklinde bir tutum ve davranış geliştirilmemelidir. Çocuğa böyle bir kanı yerleşirse, bundan kurtulması çok zordur ve zaman alır. Bunun yerine, çocukta bu durumu, kendisinin önleyebileceğine dair bir kanı oluşturulmalı ve ona güven verilmelidir. Büyüklerin böyle şeyler yapmadığı, kendisinin de büyüyeceği, bunun için bundan bir an önce kurtulmak gerektiği telkin edilmelidir. Yataktan kuru kalktığı günlerde, aşırılığa kaçmadan, memnuniyetimiz bildirilmeli ve takdir edilmelidir. Bunu gören çocuk, kendisini rahatsız eden psikolojik baskıdan uzaklaşacak ve bu davranışa yönelmekten kurtulacaktır. Bunun, bir anormallik işareti olduğu fikri; hiçbir zaman çocuğa verilmemelidir. (Enç, Mitat, a.g.e., s.262)

Bazı çocuklar, ilk bir iki yaşlarında, dışkı yaptıktan sonra, bunları karıştırırlar. Bu; bu yaşlardaki çocuklarda görülen "merak" eğiliminin bir sonudur. Bu nedenle, bunu, ne yasaklamalı ne de teşvik etmelidir. Bunun üzerinde pek fazla durulmamalıdır. Durulacak olursa, bilinçli hale gelebilir. Üzerinde fazla durulmayacak olursa, çocuğun bu davranışını bir süre sonra bıraktığı görülür.

Görüldüğü gibi, çocukta temizlik ve kuruluk alışkanlığı, ailede gerçekleşen eğitimin temeli sayılabilir. Bu yolla çocuk, temiz ve kuru kalmayı öğrendiği gibi, kendine olan "güven" duygusu artar ve iradî bir etkinlik gösterdiğinin bilincine varır. Bu da, bundan sonraki eğitim etkinlikleri için bir temel oluşturur. Kişiliğin temelleri de bu zamanda atılır.

Kişilik gelişimi ile ilgili ilk ipuçları, ilk iki üç yaşlarında verilir. Bu durum çocuğu, toplum içinde de bir yer kazandırmaya yardım eder. Temizlik ve kuruluk alışkanlığını kazanamayan kimseler, bu kötü durumlarını uzun yıllar devam ettirirler. Bu gibileri, durumları dolayısıyla, toplum içine kolay kolay karışamazlar. Karışsalar da, bir süre sonra itilirler. Ailede anne ve babaların, çocuğun bu davranışlarına ilgi göstermeleri ve bir "sorun" halinde ortaya çıkmasına fırsat vermemeleri gerekir.

Altını Islatan Çocuklara Genellikle Yapılan Muameleler

Muameleler	Sayı	Yüzde
1. Azarlanır, dövülür, başkalarının yanında utandırılır, çeşitli şekillerde korkutulur. Kızgın çubukla ya da yakılan süpürge teli ile üreme organlarına dokunulur.	19	24
2. Azarlanamaz, akşamları sulu yiyecekler yedirilmez.	2	3
3. Geceleri sık sık tuvalete götürülür, sulu şeyler yedirilmez.	15	18
4. Koca-karı ilaçlarına başvurulur: Bel çektirme, hayvan dalağı yedirme, ayaklarından tutularak başaşağı sarkıtma ve beline yaki koyma yapılır.	13	15
5. Bel, sıcak yün ile sarılır, ocaklara ve içmelere gönderilir.	2	3
6. Ot yataklarda yatırılır ya da post serilerek soğuktan korunur.	7	9
7. Bülöğ çağına kadar hiçbir işlem yapılmaz. O zaman kendiliğinden geçeceğine inanılır.	5	6
8. Dayak atılmaz, doktora götürülür.	15	19
9. Bilmiyorum	2	3